

1. KVĚTEN 1945

AKTIVITA: KVĚTNOVÉ POVSTÁNÍ 1945

<p>Anotace:</p>	<p>Aktivita má za cíl připomenout smysl a význam českého Květnového povstání v roce 1945. Je zaměřená na rekonstrukci pocitů, postojů a činů obyvatel protektorátu v posledních dnech války, ale také na reflexi významu květnového boje v ulicích českých měst psanou s odstupem přímým účastníkem dramatických událostí. Pro žáky je připraven pracovní list s několika rozličnými úkoly, které vycházejí z interpretace dobového pramene a tematicky rozřazených pasáží vzpomínek pamětníka Františka Schwarzenberga.</p>
<p>Doporučený věk:</p>	<p>14+</p>
<p>Pomůcky:</p>	<ul style="list-style-type: none"> ■ PRACOVNÍ LIST ■ PRAMEN ■ MATERIÁL
<p>Úkoly:</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. V úvodu hodiny rozdělte třídu do šesti skupin (možné jsou i dvojice). Nejdříve vedte žáky jednoduchými otázkami k tomu, aby se pokusili rekonstruovat emoce obyvatel protektorátu na začátku května 1945. 2. Rozdejte do skupin PRACOVNÍ LIST s připravenými otázkami a nechte je vypracovat první úkol. Žádoucí je společné přemýšlení ve skupině (dvojici). Žáci zapisují nejdříve pocity (<i>strach, úzkost, zoufalství, únava, apatie, naděje na blížící se konec války, hněv vůči okupantům, rostoucí nenávisť, touha po odplatě</i> atd.), poté konkrétní postoje, které je napadají (<i>snaha dožít se konce války, zbytečně neriskovat, schovat se, připravit se na boj s nacisty</i> aj.). 3. Až budou mít odpovědi zapsané, rozdejte do skupin PRAMEN (dobový leták). Úkolem žáků je si pečlivě pročíst obě strany dokumentu, do PRACOVNÍHO LISTU doplnit nově získané informace a odpovědět na otázky vztahující se přímo k smyslu a formě pramene samotného. 4. Poté vyzvěte studenty, aby vám postupně sdělovali zapsané pocity / konkrétní postoje a vše zapisujte na tabuli. Vytvoří se tak ideální plocha pro debatu o atmosféře na konci války a přemýšlení o tom, zda bylo nutné připravovat (vyvolat) povstání proti okupantům a co od něj mohli lidé očekávat. 5. Nakonec budou žáci pracovat s MATERIÁLEM. Rozdejte do skupin (dvojic) předem rozstříhané texty (každá skupina dostane jiný). Žáci si přečtou přidělenou pasáž z reflexe účastníka povstání a pak společně ve skupině formulují základní myšlenky a postřehy, které zapisují podle jednoduchého klíče (zda uvedenou skutečnost již znají, nebo je pro ně nová) do druhé části PRACOVNÍHO LISTU. Poté se zaměří na to, jaké konkrétní tvrzení (zažitý mýtus) autor vyvrací a o co svůj opačný názor opírá. Pročtení a zpracování všech úkolů k textům může být časově náročné, na žáky nespěchejte. 6. V závěru hodiny si každá skupina vybere svého mluvčího. Ti se postupně s ostatními podělí

o věcné historické informace vztahující se k povstání – nejdříve budou sdělovat ty, které jim byly známé, pak přejdou k těm novým, neznámým. Po představení jednotlivých dějů a událostí přejděte k diskusi týkající se hodnocení významu a smyslu povstání pro naše dějiny. Ptejte se např.: *Kdo v minulosti (především za komunismu) události Květnového povstání a jejich význam překrucoval či záměrně zkresloval? Jak a proč tak činil? Sledoval tím nějaké cíle?*

Zdroje:

PRAMEN:

leták „Československo již bude osvobozeno“ shazovaný na územím protektorátu
<https://muzeum.skutec.cz/sluzby/pro-badatele/digitalni-prezentace-sbirek/archiv/dokumenty-do-r-1945/>

TEXTY/VZPOMÍNKY:

František Schwarzenberg – „Úvahy a vzpomínky účastníka“ (text psán do sborníku *Pražské povstání 1945*, který vydala v roce 1965 exilová Rada svobodného Československa ve Washingtonu) / MACHOTKA, Pavel, ed. a TOMEŠ, Josef, ed. *Pražské povstání 1945: svědectví protagonistů*. Vydání první (Pražské povstání 1945 třetí, rozšířené vydání). Praha: Ústav T. G. Masaryka, 2015. 213 stran. ISBN 978-80-86142-53-1.

DOPORUČENÉ KNIHY A ON-LINE ODKAZY:

ROUČKA, Zdeněk. *Skončeno a podepsáno: drama Pražského povstání*. 1. vyd. Plzeň: ZR&T, 2003. [163] s. ISBN 80-238-9597-4.

KOKOŠKA, Stanislav. *Praha v květnu 1945: historie jednoho povstání*. Vyd. 1. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2005. 277 s. *Válka a mír v moderní době*. ISBN 80-7106-740-7.

MAREK, Jindřich. *Barikáda z kaštanů: Pražské povstání v květnu 1945 a jeho skuteční hrdinové*. 1. vyd. Cheb: Svět křídel, 2005. 415 s. *Svět křídel*; 73. ISBN 80-86808-16-5.

KURAL, Václav a ŠTĚPÁNEK, Zdeněk. *České národní povstání v květnu 1945*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 2008. 232 s. ISBN 978-80-246-1376-5.

JAKL, Tomáš. *Barikády a bojiště Pražského povstání*. Vyd. 1. Praha: Paseka, 2014. 227 s. *Zmizelá Praha*. ISBN 978-80-7432-448-2.
<https://plus.rozhlas.cz/kdyz-prijel-rusky-valec-prazske-povstani-zkratilo-boje-v-evrope-nejme-ne-o-tyden-6512741>

DOKUMENTÁRNÍ FILMY:

„*Drama 1945*“: Studio ČAF; 1970; námět a scénář: Stanislav Zámečník a Karel Forst; dramaturgie: Ilja Šetlík; kamera: Jaroslav Kadlec; režie: Karel Forst; technické údaje k filmové kopii: 35 mm, černobílá, zvuková, 1 266 metrů (45 minut)

Boj o rozhlas, květen 1945 – rekonstrukce události – záznam z rekonstrukce bojů, kterou uspořádal Český rozhlas u příležitosti 60. výročí konce druhé světové války (v květnu 2005), stříh: Ladislav Čihák, Petr Slavík, komentář čte Stanislav Lehký
<https://www.youtube.com/watch?v=EPTJH2ICVnQ>

Pražské povstání ve filmu:

<http://www.filmovyprehled.cz/cs/revue/detail/prazske-povstani-ve-filmu>

1. KVĚTEN 1945

PRACOVNÍ LIST

1. Pocity a rozhodování

Co lidé podle vás cítili v dubnu a květnu 1945? Zapisujte pocity:	Na co konkrétně se museli v té době připravit? Zapisujte činnosti:
Doplňná zjištění z pramene:	Doplňná zjištění z pramene:

Pročtěte si pečlivě PRAMEN I a doplňte do tabulky ke svým záznamům pocitů a konkrétních kroků nová zjištění.

Vypište z textu základní informace o válečné situaci:

Zaznamenejte, komu byl text určen a jaké základní cíle pravděpodobně jeho šíření sledovalo:

Pojmenujte formu dokumentu a odhadněte, jakou cestou se měl dostat ke čtenářům:

2. Akce a její smysl

Pročtěte si pečlivě svou pasáž z MATERIÁLU – vzpomínek Františka Schwarzenberga, účastníka povstání, které sepsal k publikování v roce 1965. Zaznamenejte si základní myšlenky a postřehy podle jednoduchého klíče.

Co známe:

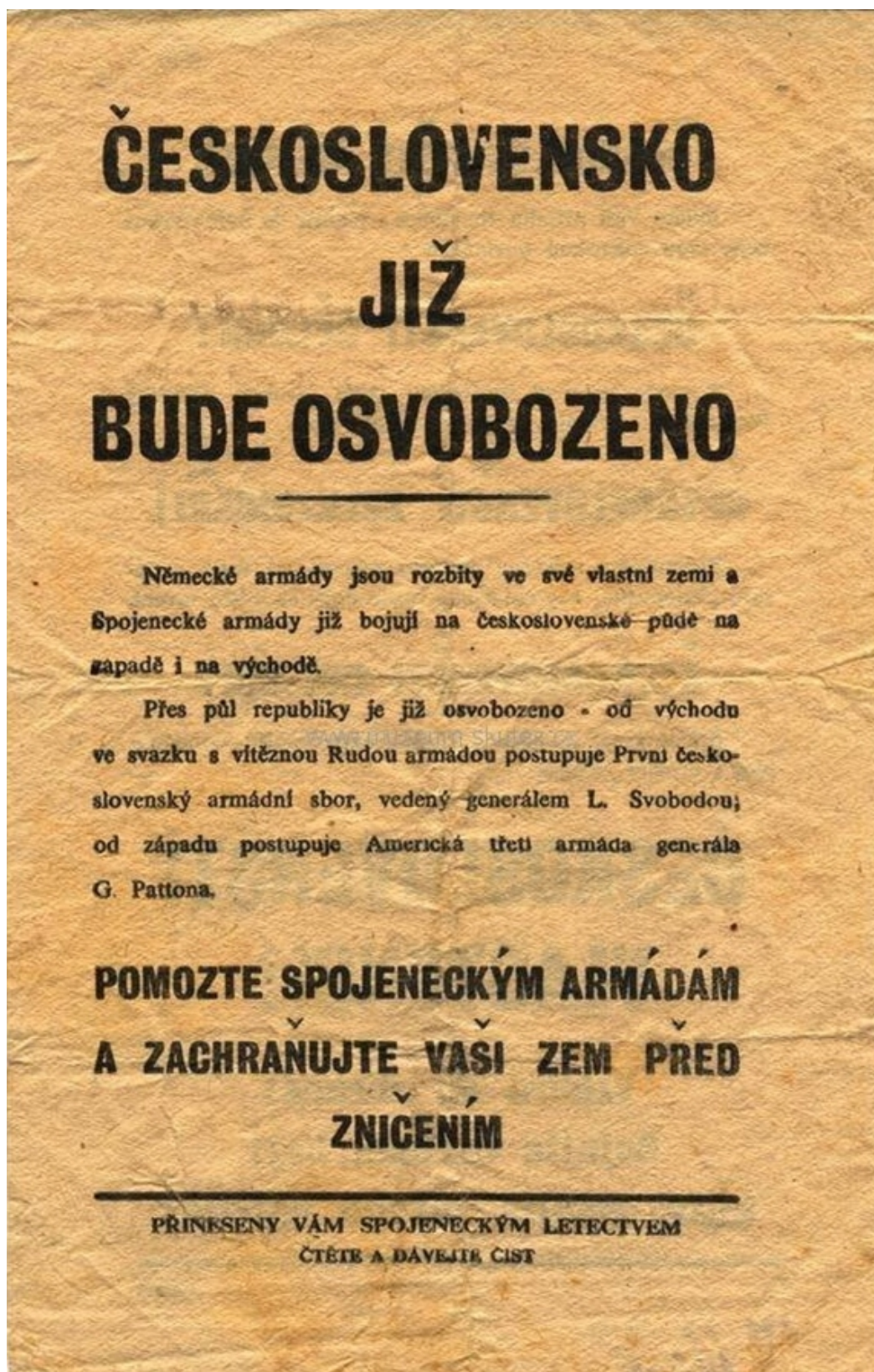
Co je pro nás nová informace:

Jaká tvrzení (zažitá mýty) autor vyvrací a o co svůj opačný názor opírá?

Zjistěte na internetu či v knihách, zda se v této věci pamětník událostí shoduje s pohledem současné nezaujaté a objektivní historické vědy na Pražské povstání, či nikoli.

1. KVĚTEN 1945

PRAMEN

44/11

ČESKOSLOVENŠTÍ VOJÁCI!

Splňte Vaši přísahu Republice - vzhůru do boje - vyko-
nejte svou vojenskou povinnost!

ČESKOSLOVENŠTÍ DĚLNÍCI!

Zastavte práci v továrnách, které zásobují německý
Wehrmacht - připojte se ke generální stávce.

ČESKOSLOVENŠTÍ ŽELEZNICÁŘI!

Znemožněte veškerou dopravu německých vojsk a zá-
sob. Nedopusťte, aby ani jediný vagon dojel na místo určení.

ČESKOSLOVENŠTÍ ROLNÍCI!

Braňte svoje hospodářství. Odstraňte zásoby potravin a
píce s dosahu Němců.

ČESKOSLOVENŠTÍ VLASTENCI!

Vzhůru do zbraně!
Bojujte národní boj!
Bijte, zabijte - nikoho neživte!

CS 162

Pr. č. 399/77 K12
Inv. č. H 10 336

CR-11-66

1. KVĚTEN 1945

MATERIÁL

A.

Nejprve si řekněme, které jsou hlavní nepravdy, šířené v souvislosti s domácím odbojem, s přípravou a průběhem povstání.

Potom je vyvrátíme. (text z roku 1965)

Někteří naši sousedé či bývalí spoluobčané, kteří rovněž žili pod nacismem, vyčítají našemu národu, že prý vlastně v žádném odboji nebyl, že ve svém celku kolaboval a že až v poslední chvíli, když poražené německé armády byly na odchodu, nepatrným povstáním chtěl smazat vinu svého kolaborantství.

Tož v prvé řadě: národ ve svém celku nekolaboval. To vím z vlastního poznání. Domácí odboj začal ihned po okupaci našich zemí. /.../. Byli jsme tedy přesvědčeni, že jsme ve svém svědomí oprávněni k sebeobraně proti útočníkovi, k sebeobraně, která tehdy na domácí půdě mohla být prováděna jedině způsobem podzemního odboje. /.../ Není dnes zajímavé, co kdo z nás dělal. Důležitý je pouze jasný poznatek, jak veliký počet lidí byl zapojen do aktivní protinacistické činnosti a jak ještě mnohem větší počet lidí o této činnosti věděl a přes výši slibovaných odměn a přísnost trestů nic nevyzradil a pomáhal alespoň peněžními prostředky, šatstvem, jídlem či léky pro dobro pozůstalých či ukrývaných. /.../ V dějinách národa zaujímá Pražské povstání věru čestné místo jako důkaz, že národ v čele s Prahou je ochoten bojovat za svoji samostatnost a svobodu. V našich srdcích je povstání zapsáno zlatým písmem. Tenkrát na barikádách nejkrásněji vykvetla skutečná jednota národa bez ohledu na třídní či politické rozdíly, jednota srdcí, ducha, společného odhodlání a účinného bratrství v boji za svobodu.

B.

Nejprve si řekněme, které jsou hlavní nepravdy, šířené v souvislosti s domácím odbojem, s přípravou a průběhem povstání.

Potom je vyvrátíme. (text z roku 1965)

Někteří z našich vlastních lidí říkají, že jen skupinka vojáků a omezený okruh lidí – pozdější Česká národní rada – vyvolali povstání, ku kterému se prý až potom přidala ulice.

Je pravda, že jen menší okruh (především ze skupiny Alex) opravdu plánoval a připravoval povstání do podrobností. Ale celá, vskutku celá Praha chtěla bojovat a nikdo by jí v tom nebyl mohl zabránit. Národ nechtěl bojovat v době, kdy jakýkoliv úspěch otevřeného boje byl předem vyloučen. V tom se snad naše národní povaha poněkud liší od Poláků a Maďarů. Ale jakmile se úspěch zdál jen trochu možným, bylo odhodlání k boji nezdolné. /.../ Dnes jsem stále ještě přesvědčen, že by i bez příprav, a třeba proti zákazu prezidenta a vlády i proti přání spojenců, bylo došlo k lidovému povstání. Povstání, tvrdím, bylo vskutku spontánní. Vždyť vypuklo samo, dříve než byl dán povel, iniciativu měla Praha, nikoli vedení, které se ujalo svých úkolů až ve chvíli, kdy povstání už bylo v proudu. /.../ Bylo však také lidové v tom smyslu, že se ho zúčastnili bez výjimky všichni. /.../ Pražáci i chlapci z venkova, kteří přišli do města, když slyšeli volání rozhlasu, nebo dokonce přijeli až ze západních Čech, osvobozených již Pattonovou armádou. /.../ Povstáním vyvrcholila ona jednota srdcí a myslí, která se vytvářela po celou dobu odboje.

C.

Nejprve si řekněme, které jsou hlavní nepravdy, šířené v souvislosti s domácím odbojem, s přípravou a průběhem povstání.

Potom je vyvrátíme. (text z roku 1965)

Někteří lidé říkají, že Pražského povstání nebylo zapotřebí, že bylo zbytečným proléváním krve.

Tož ano, válka se chýlila ke konci a nacistické Německo bylo poraženo. Víme, že zásadně každý národ má právo na svobodu, samostatnost a sebeurčení. Dále je známo, že spojenci byli vázáni zásadami Atlantické charty a úmluvami se zahraniční vládou a že tedy samostatné Československo mělo být obnoveno v předmnichovských hranicích. To vše je pravda. Pravdou je však také smutná skutečnost, že svět přiznává právo na svobodu a samostatnost pouze těm, kteří jsou ochotni za svobodu bojovat. Svoboda obětmi nevykoupená nevydrží. To si plně uvědomovali Slováci při svém hrdinném povstání a tak jsme to chápali také my. Za Mnichova nám nebylo dovoleno bojovat, ač jsme bojovat chtěli. Tím spíše jsme všichni cítili nutnost, pravím nutnost, bojovat alespoň nyní. Zdálo se nám, že pro naši vlastní úctu k sobě samým, pro hrdost příštích pokolení, pro uznání našeho práva na svobodu a samostatnost v přítomnosti i budoucnosti bylo povstání nezbytně zapotřebí. Zní to snad trochu romanticky. My jsme však byli mladí a romantičtí a uvažovali jsme dle příkazu svého srdce. Myslím, že jsme jednali správně.

D.

Nejprve si řekněme, které jsou hlavní nepravdy, šířené v souvislosti s domácím odbojem, s přípravou a průběhem povstání.

Potom je vyvrátíme. (text z roku 1965)

Komunisté dnes tvrdívají, a tvrdili to hned ode dne osvobození, že přijetí německé kapitulace v Praze bylo chybou.

Nebylo. Ušetřilo mnoho lidských životů, což samo o sobě je dostatečným ospravedlněním, když všude jinde válka již byla u konce. A dále: kdyby německé jednotky v Praze byly kapitulovaly teprve spojeneckým armádám, ať již těm či oněm, zůstal by v dějinách našeho národa nedopsán list, který je jistě z nejslavnějších. Na tom ovšem komunistům nezáleží. Komunisty stále mrzí, že Rudá armáda vtáhla dne 9. května do Prahy již svobodně. /.../ Později večer toho dne, 8. května, mi generál Kutlvašr rozkázal, abych v zastoupení velitelství Bartoš sepsal protokol s velitelem německých a maďarských jednotek na Wilsonově nádraží a zařídil jejich odchod. /.../ Sepsali jsme tedy protokol a Němci i s Maďary odpochovali. I tato událost mi zůstává v paměti jako chvíle nejúplnějšího zadostiučinění. V nevědomosti toho, co přinese zítřek, bylo pro mne zneuctění královské Prahy nyní odčiněno. /.../ Jistěže takovéto pocity jednotlivce jsou nepodstatné, ale jejich souhrn je základem sebeúcty, sebedůvěry a sebevědomí národa. A my, kteří jsme prošli Mnichovem, jsme tohoto napřímení potřebovali. Nikoliv prohlášením spojenců, ale teprve touto kapitulací byl v našem cítění natrvalo odčiněn Mnichov i patnáctý březen.

E.

Nejprve si řekněme, které jsou hlavní nepravdy, šířené v souvislosti s domácím odbojem, s přípravou a průběhem povstání.

Potom je vyvrátíme. (text z roku 1965)

Mnoho se mluví o tom, že v České národní radě samotné bylo Smrkovskému a jiným komunistům umožněno získat věru nezaslouženého vůdčího postavení. /.../

Za sebe se přiznávám k svému tehdejšímu naprosto nedostatečnému porozumění skutečným cílům Sovětského svazu i našich domácích komunistů. Pokud se Sovětského svazu týče, byl jsem pod vlivem informací vysílaných z Londýna. Ohledně našich domácích komunistů jsem tenkrát rovněž podléhal iluzím. Znal jsem jich dosti z odboje, do kterého ovšem vstoupili až po německém útoku na Sovětský svaz. Osobně jsem si jich vážil pro jejich ochotu nasadit a obětovat všechno v boji proti společnému nepříteli. Zmaten úctou k osobní statečnosti těch jedinců, které jsem v odboji poznal, domníval jsem se mylně, že naši komunisté budou po osvobození dbátí pravidel demokratického řádu. To byl ovšem omyl. /.../ Celého povstání bylo později zneužito komunisty. To se však nestalo vinou těch, kteří za povstání bojovali či povstání vedli. Je ovšem pravda, že nejen příchodem Rudé armády, ale také příjezdem vlády začalo přibývat hořkosti v kalichu naší draze vykoupené svobody, až jsme se nakonec dožili onoho přesmutného probuzení ze sna tak vábivého, že i ve vzpomínce jsme cele omámeni jeho kouzlem. /.../ Není věru přípustné, aby si dnes ta či ona politická strana, složka či skupina přisvojovala největší podíl na povstání. Vždyť jsme tam byli všichni. A to je jistě jednou z nejkrásnějších stránek celého povstání. Mohu o tom vydat svědectví, protože jsem byl na tolika různých místech Prahy a viděl, kdo kde byl.

F.

Nejprve si řekněme, které jsou hlavní nepravdy, šířené v souvislosti s domácím odbojem, s přípravou a průběhem povstání.

Potom je vyvrátíme. (text z roku 1965)

Dnes doma říkají, že Prahu osvobodila Rudá armáda.

Kapitulaci německých jednotek v Praze jistě uspíšila skutečnost, že se Rudá armáda blížila ku Praze. O tom není sporu. Vždyť všichni Němci chtěli padnout do amerického, nikoli do sovětského zajetí. Konečné vítězství spojenců a osvobození Prahy však rovněž umožnil a urychlil nezdolný odpor Velké Británie po tragickém pádu Francie, vítězný postup západních armád z Itálie a Francie do srdce Evropy a konečně blízkost Pattonovy armády v Plzni. A průběh místních bojů dozajista značně ovlivnil nečekaný zásah vlasovců. Postup Rudé armády zcela určitě nebyl jediným činitelem, který přivodil konec války a odchod Němců z Prahy. To ať nikdo neříká. Mnoho bylo příčin německé porážky. Pravdou, nevymazatelnou z dějin národa, zůstává skutečnost, že německé jednotky v Praze kapitulovaly do rukou našich. Praha byla svobodná, než do ní vtáhla Rudá armáda.